

Napokon, i koncepcija čitave knjige je čudna. To je zbrka svakakvih podataka, od korisnog popisa vojnih zapovjednika u toku proteklih stoljeća do (zbog čega uključenog?) popisa vojnika — kulturnih stvaraoca na odsluženju vojnog roka u garnizonu.

Milosavljevićeva knjiga mora se, prema svemu, ocijeniti negativno, kako u koncepciji, tako i u sadržaju i (možda nehotičnoj) intenciji. Njena je dobra strana jedino zbir podataka, ali bez pravog znanstvenog aparata te se u njega teško pouzdati.

Knjiga je popraćena s nekoliko fotografija, crteža, shema i dvije zemljopisne karte, čiji je autor Dragutin Feletar. One su ujedno i najbolji prilog što nam ga daje ova knjiga.

Neven Budak

CARLO GINZBURG: DER KÄSE UND DIE WÜRMER DIE
WELT EINES MÜLLERS UM 1600,

Frankfurt a. M. 1983, 219 stranica

Iako je ova knjiga napisana i objavljena u talijanskom izvorniku prije dosta godina (Il formaggio e i vermi. Il Cosmo di un mugnaio de '500, Torino 1976), te doživjela prijevode na nekoliko jezika — njemački već 1979 — u nas je ostala gotovo nezapažena. Njezin autor, C. Ginzburg, ubraja se danas među vodeće evropske historičare, što teško postižu oni koji ne pripadaju francuskoj historiografiji. Zanimljivo je da je sličan veliki uspjeh, gotovo i veći, doživio sovjetski povjesničar Aron Gurevič, koji se bavi istim problemima narodne kulture. Njegova je knjiga *Problemi narodne kulture u srednjem vijeku* prevedena i u nas (Beograd 1987). Obojica istaknutih istraživača ovog do sada slabo poznatog fenomena otela su primat francuskoj historiografiji, čiji je najpoznatiji predstavnik na ovom području Emmanuel LeRoy Ladurie.

Podatke o Ginzburgu donosi M. Bertoša u prikazu njegove knjige *I. Benandanti: stregoneria e culti agrari tra cinquecento e seicento* (Einaudi, Torino 1988°) u *Historijskom zborniku* XLI, 1988, 334—335.

Uvod knjige posvetio je Ginzburg analiziranju nekih metodoloških problema proučavanja narodne kulture, ili kulture nižih slojeva. Najveću teškoću pri tome stvaraju izvori, jer je službena kultura nastojala vrlo temeljito izbrisati sve ono što se nije uklapalo u njezine svjetonazore, a poznato je da je pučka kultura zadržala mnogo predkršćanskog i poganskog kroz duga stoljeća srednjega vijeka. Valja, dakle, biti oprezan pri odabiru građe kojom će se služiti pri analizi tog kulturnog fenomena.

Druga se opasnost krije u pristupu izvorima. U vrijeme kada pojedinim problemima prilaze čitavi timovi istraživača, kada sve više maha uzima upotreba elektronskog računala i kada se mnogi proces ili pojava svodi na statističke pokazatelje, javlja se opasnost da niži slojevi, čak kada ih historičari više ne ignoriraju, ipak ostanu nijemi iza serija brojeva. Zbog toga se Ginzburg odlučio da pažnju posveti pojedincu, u ovom slučaju mlinaru Domenicu Scandelli, zvanom Menocchio, rođenom 1532. u Monterealeu, oko 25 km sjeverno od Pordenonea.

Menocchio je privukao njegovu pažnju, jer je bio podvrgnut dvjema istragama inkvizicije pod optužbom da je heretik. Sačuvali su se zapisnici tih istraga, s opširnim izjavama optuženoga, kroz čija usta govori mali čovjek Furlanije s mijene srednjega i novoga vijeka. Mora se, doduše, priznati da je Menocchio bio bolje obrazovan od većine seljaka, što je bilo izgleda tipično za mlinare, ali je on ipak ostao predstavnik mišljenja i vjerovanja svojih suseljana. Zbog toga se ne treba bojati, smatra autor, da se zaustavljanjem na sudbini pojedinca zapadne u neželjenu događajnicu — brojne analize su pokazale da životi pojedinaca vrlo dobro oslikavaju glavne elemente života grupe. Naravno, treba se ipak u takvim slučajevima čuvati neargumentiranog uopćavanja.

Menocciov slučaj omogućile su dvije pojave: reformacija i tisak. Prva zato jer je razvila kritičnost prema vrhovima crkvene i društvene hijerarhije, druga jer je oduzela višim slojevima monopol na pisanu riječ. Mlinar je dosta čitao, većinom iz posuđenih knjiga, ali je nekoliko njih i sam kupio, a posjedovao je i neke spise, za koje se nije moglo utvrditi kakvog su sadržaja. Iz elemenata narodnih vjerovanja, na što su utjecali i benandanti, rašireni i u našim krajevima, nadopunjenih vlastitim shvaćanjem pročitanoga, nerijetko bitno različitim od stvarnog smisla teksta, stvorio je Menocchio originalni sustav mišljenja, vrlo složen i ponekad kontradiktoran.

Čitavog života izgarao je od želje da pred papom, biskupima ili kraljevima iznese svoje shvaćanje svijeta, da im ukaže na sve socijalne nepravde kojima su seljaci podvrgnuti, pa makar i po cijenu vlastitog života. Za to mu se nije pružila prilika, ali je iskoristio proces da bi makar inkvizitorima objasnio svoja gledišta. Prvi je proces proživio zahvaljujući intervenciji i zalaganju svog sina i nekih sumješтана. No, neoprez ga je doveo još jednom pred sud, nakon čega je bio spaljen na lomači.

Ginzburg se ne zadržava samo na upućivanju na seljačke korijene mlinarovih mišljenja, nego pokušava rekonstruirati i veze između pučke i visoke kulture. U tu se svrhu služi primjerom jednog drugog mlinara, također izvedenog pred sud inkvizicije, za kojega se s mnogo vjerojatnosti može pokazati da je, kao sluga u Bolonji, bio u prilici slušati predavanja najistaknutijih tadašnjih humanista, i samih optuženih s hereze. Menocchio je bez sumnje i sam dolazio u dodir s obrazovanim pojedincima, među kojima je bio i jedan putujući slikar koji mu je posuđivao knjige.

Ginzburg pred nama otvara svijet dviju različitih kultura, a velika erudicija mu omogućava da minucioznim analizama pokaže sve međusobne njihove interakcije.

Ne samo metodološki, ova je knjiga zanimljiva za našu historiografiju. Furlanija je činila dio istoga prostora kojemu su pripadale i slovenske zemlje i Istra, pa je i seljačka kultura bila u mnogočemu slična. Možda će ova knjiga, pogotovo ako jednoga dana bude prevedena, utjecati na to da se i naša historiografija u većoj mjeri posveti izučavanju kulture najnižih, ali i najširih slojeva.

Neven Budak

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 22

ZAGREB

1989.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

RADOVI 22

Za izdavača
dr. Nikša Stančić

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

AGIČIĆ DAMIR, prof. Strossmayerova 2 — 55425 Davor
ANDREIS MLADEN, Socijalističke revolucije 42 — Zagreb
ANTOLJAK dr. STJEPAN, Zajčeva 31 — Zagreb
BERTOŠA SLAVEN, student Filozofski fakultet — Zagreb
BOBAN mr. BRANKA, Zavod za hrvatsku povijest FF — Zagreb
BRANDT dr. MIROSLAV, Socijalističke revolucije 73 — Zagreb
BUDAK mr. NEVEN, Filozofski fakultet — Zagreb
CRNKOVIĆ GORAN, prof. Maršala Tita 170 — Opatija
ČORALIĆ LOVORKA, studentica Fil. fakulteta — Zagreb
GRGIN BORISLAV, prof. Baštijanova 54 — Zagreb
IVELJIĆ ISKRA, prof. Ilica 165 — Zagreb
JURIŠIĆ mr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest FF — Zagreb
KOLAR-DIMITRIJEVIĆ dr. MIRA, Filozofski fakultet — Zagreb
KRIVOKAPIĆ mr. GORDANA, Institut za istoriju radničkog pokreta — Beograd
LAUŠIĆ dr. ANTE, Centar za istraživanje naroda i narodnosti — Zagreb
MATKOVIĆ STJEPAN, Šubićeva 3 — Zagreb
OČAK dr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest FF — Zagreb
PAVLIČEVIĆ dr. DRAGUTIN, Zavod za hrvatsku povijest FF — Zagreb
RICHTER ŽELJKA, prof. Povijesni muzej Hrvatske — Zagreb
STRČIĆ PETAR, Arhiv Hrvatske — Zagreb
ŠILOVIĆ DANJA, studentica Fil. fakulteta — Zagreb
ŠVAB mr. MLADEN, Leksikografski zavod »M. Krleža« — Zagreb
VRANJEŠ-ŠOLJAN dr. BOŽENA, Zavod za hrvatsku povijest FF — Zagreb
ŽIVKOVIĆ mr. DANIELA, Sveučilišna i nacionalna biblioteka — Zagreb

---